Surrealisme mequinensà
El pintor Josep Nicolau exposa la seua sorprenent obra a la seu de l'IEI abans de fer el salt a Nova York.

Entrevista a Octavi Serret
El llibreter matarranyenc explica la seua passió pels llibres i la cultura del seu territori.

Sant Antoni reviu
En molts pobles del Matarranya i del Baix Cinca les celebracions d'aquesta festa d'hivern han estat massives.

TEMPS DE FRANJA

Alta Ribagorça · Baixa Ribagorça · Llitera · Baix Cinca · Matarranya

Revista de les Comarques Catalanoparlants d'Aragó

2,30 €

Any 10 • núm. 83 • La Franja, febrer de 2009

MARINA NOGUÉ

PIRENA

Gossos a la neu

Imatge de la Pirena 2009 al seu pas pel Pirineu aragonès

EDITA:
Iniciativa Cultural de la Franja
C/ Pla, 4, 44610 Calaceit, Tel. 978 85 15 21
Associació Cultural del Matarranya
Consells Locals de la Franja
Institut d'Estudis del Baix Cinca-IEA
Centre d'Estudis Ribagorçans (CeRib)

DIRECTOR:
Màrio Sasot
msasote@yahoo.es

GESTIÓ I ADMINISTRACIÓ:
Hipòlit Solé

CAP DE REDACCIÓ I MAQUETACIÓ GRÀFICA:
Isabel Calaf • T. 661 470 457
tempsdefranja@telefonica.net

COORDINACIÓ DE COMARQUES:
Marta Canales

CONSELL DE REDACCIÓ:
Antoni Bengochea, José Miguel Gràcia, Artur Quintana, Lluís Rajadell i Carles Sancho (el Matarranya).
Jaume Casas, Pep Labat i Damià Torrent (el Baix Cinca).
Carles Barrull, Glòria Francino i Josefina Motis (la Llitera i la Ribagorça).
Carme Messeguer (PPCC).

FOTOGRAFIA:
Pep Labat, Sidrid Schmidt Von der Twer i Ricard Solana

OPINIÓ:
Susanna Barquín, Esteve Betrià, Tomàs Bosque, Josep A. Carrégalo, Miquel Estaña, Quim Gibert, Marc Martí, Joaquim Montclús, Francesc Ricart, Carles Sancho, Ramon Sistac, Natxo Sorolla, i Carles Terès.

SUBSCRIPCIONS I PUBLICITAT:
978 85 15 21

IMPRESSIÓ i PRODUCCIÓ:
Gràfiques del Matarranya, SL
grafiques@matarranya.com

DIPÒSIT LEGAL: TE-88/2000
ISSN: 1695-7709

EN VENDA A:
Albelda
Estanc Conchita
Calaceit
Papereria Abàs
El Torricó
Llibreria Pilarín
Fraga
Llibreria Badia i Llibreria Cabrera
Girona
Llibreria Les Voltes
Lleida
Llibreria de la Generalitat
Mequinensa
Papereria González
Reus
Llibreria Gaudí
Saidí
Llibreria Panadés i Llibreria Sorolla
Saragossa
Papelería Germinal. C/ Sepulcro, 21
Tamarit
Estanc Patrito
Tortosa
Llibreria El Temple
Vall-de-roures
Llibreria Serret

Carta per la Llei de Llengües

Aragó és un territori on a més del castellà, conviuen històricament l'aragonés i el català com a llengües pròpies. Per a protegir i assegurar la supervivència d'estes llengües en totes les seues varietats dialectals en les seues comunitats lingüístiques és necessària la creació, aprovació i aplicació urgent d'una Llei de Llengües adequada a les necessitats bàsiques de cada llengua i territori.

Esta mesura legislativa ve demandada per multitud d'òrgans, institucions i documents oficials implicats i relacionats amb la protecció del patrimoni lingüístic aragonés i universal. Així, la Carta Europea de les Llengües Regionals o Minoritàries, a través dels Informes del Comité de Ministres del Consell d'Europa, insta a «l'adopció d'un marc jurídic específic per a la protecció i promoció del plurilingüisme a l'Aragó» (paràgrafs 115-118). A més, l'Estat Espanyol fa menció en aquesta carta a un reconeixement estatutari que encara no existix: «L'Estat Espanyol declara que, als efectes previstos en els esmentats articles, s'entenen per llengües regionals o minoritàries, les llengües reconegudes en els Estatuts d'Autonomia i/o en la legislació que els desenvolupa de les comunitats autònomes d'Aragó, Astúries, Catalunya, Euskadi, Galícia, Illes Balears, Navarra i València» (Art. 2.2 i 3.1). També el Comité de Ministres del Consell d'Europa demana a les autoritats espanyoles que «reforcen la protecció de l'aragonés (fabla) i del català a l'Aragó, inclòs l'establiment d'un marc jurídic apropiat.» (Punt 6). En la mateixa línia, l'Estatut d'Autonomia d'Aragó reclama que «Les llengües i modalitats lingüístiques pròpies d'Aragó gaudiran de protecció. Es garantirà la seua ensenyança i el dret dels parlants en la forma que establisca una llei de Corts d'Aragó per a les zones d'utilització predominant d'aquelles.» (Art. 7); així com la Llei de Patrimoni Cultural Aragonés sanciona que «Una llei de llengües d'Aragó proporcionarà el marc jurídic específic per a regular la cooficialitat de l'aragonés i del català, llengües minoritàries d'Aragó, així com l'efectivitat dels drets de les respectives comunitats lingüístiques, tant pel que fa a l'ensenyança de i en la llengua pròpia, com a la plena normalització de l'ús d'estes dos llengües en els seus respectius territoris.» (Disposició final segona). També l'Avantprojecte de Llei d'Educació d'Aragó es remet a esta al parlar d'educació: «Es desenvoluparà de la forma que indique la Llei de llengües pròpies d'Aragó» (Cap. 3; Art. 37.2).

En el cas que no haguera quedat patent la necessitat i obligació de promulgar una Llei de Llengües que faça legals a l'aragonés i català, existixen també disposicions d'àmbit més general que obliguen, igualment, a la protecció per part del Govern i de les autoritats competents de la diversitat lingüística d'Aragó. D'esta manera, la Declaració Universal dels Drets Lingüístics, creada pel Consell de Drets Humans de les Nacions Unides exhorta als Estats i les institucions internacionals a continuar avançant en totes aquelles polítiques favorables al respecte, la promoció i l'ús social de totes les llengües, en tots els àmbits que afecten la vida individual i col·lectiva de les persones; i cal recordar que segons esta declaració, a Aragó es viola un dret fonamental: «Tota comunitat lingüística té dret que la seua llengua siga utilitzada com a oficial dins del seu territori».

RAMON BUETAS

Miquel Blanc i Josep Galan en el lliurament de firmes per la Llei de Llengües l'any 2002 al Palau de l'Alfajeria

Per tot això, urgix que les autoritats aragoneses actuen decididament complint la seua comesa, de manera que es crega i s'aprove degudament una Llei de Llengües com marc legal imprescindible, i s'aplique una política lingüística per a la protecció i difusió de les llengües pròpies. Esta llei, per damunt de qualsevol ideologia, pacte, unitat o signe polític, ha de desenvolupar i protegir tots i cada un dels drets establerts per la Declaració Universal dels Drets Lingüístics, així com respondre a les peticions i sancions que des de la Unió Europea, l'Estat Espanyol, l'Estatut d'Autonomia d'Aragó i la resta de disposicions i institucions es reclamen en favor del patrimoni lingüístic aragonés.

(Si voleu signar la vostra adhesió a este Manifest, el trobareu a: http://leydelenguas.com)

s u m a r i

2 Editorial

3 Salutació del director
Cartes dels lectors

4 El Matarranya

7 El Baix Cinca

10 Entrevista
Octavi Serret, llibreter i activista cultural del Matarranya, l'Ebre i la Franja

12 La Llitera

14 Cultura

15 Tema del mes

16 Aragó

17 Gent de Franja

18 Països Catalans

19 Opinió:
Dues antologies franjatines

salutació del director

Quan em vaig assabentar de que el periodista iraquià que va llençar les seues sabates al ja expresident Bush durant una roda de premsa pòstuma que va celebrar aquest a Bagdag es deia El Saidí, una gran corrent de simpatia amb ell va augmentar dins del meu esme.

Em va enorgullir que aquell «heroi d'a peu» tingués un cognom coincident amb el nom del meu poble.

Penso que l'Ajuntament de Saidí, a l'igual que es va agermanar fa anys amb el barri granadí de El Zaidín, hauria de tractar d'establir qualsevol vincle amb aquest periodista valent i honest. Podria nomenar-lo fill honorífic del poble, o invitar-lo, si alguna volta aconsegueix la llibertat, a passar uns dies per aquestes viles nostres de tantes reminiscències àrabs i organitzar-li un cicle de conferències per diversos pobles de la ribera. Fins i tot es podria pensar en dedicar-li un carrer, això sí, posant-li una placa una mica menys austera i trista que la que se li va posar al parc dedicat a l'il·lustre científic Alberto Galindo.

A més hi ha una altra excusa per a retre a Muhammad El Saidí un merescut homenatge. Saidí és una terra amb un percentatge de periodistes per habitants segons alguns observadors forans, superior al de qualsevol poble de la redolada, alguns dels quals podrien aidar en les gestions de contactar amb tan il·lustre col·lega.

Màrio Sasot

cartes dels lectors

Sobre el museu Diocesà

Tot just s'ens diu que hi ha conflictes, o quan maco és aquest museu. Des d'un «ni bé, ni mal, ni tot el contrari», es comenta una estrompassada per un desnivell a terra. Tenim entès que hi havia un museu segons la antiga Diòcesi de Lleida amb obres d'Art dels pobles. Que al passar aquests pobles a la diòcesi de Barbastre des d'allà es reclamen aquestes obres. Ens preguntem que, segons ens han ensenyat l'església té una autoritat esglaonada, però, que és universal o horitzontal, segons territoris i possessions. Si és així, perquè una obra d'Albelda o de Saidí corresponent a l'Entitat no pot estar a un museu on es pugui exposar la seva estètica i valor? Suposem que les diòcesis són per atendre als pobles de la seva demarcació i que totes corresponen al patrimoni universal de l' Església. Així –innocentment–, què té més que unes obres estiguin uns quants kilòmetres més cap aquí o allà?

A la gent dels pobles que han canviat de Diòcesi se'ls hi ha fet creure –no tan innocentment– que les obres del Museu Diocesà de Lleida han estat FURTADES i s'han de tornar, als pobles?, no, a Barbastre. Demanem una bona informació sobre l'origen d'aquestes obres d'art, com han anat a parar a Lleida, –la trajectòria–. Apart de que s'esclareixi el batibull sobre la legitimitat de què estiguin a un lloc o un altre.

Josefina Motis

Ollaó/Oixque!

Sorprès vaig llegir a TdF que el mot Xandra és un basquisme ribagorçà. I tot i que em vanto de conèixer poc o molt aquell parlar, el desconec. L'he buscat en diccionaris –fins i tot en l'Alcover-Moll– però en va.

En la meva recerca, fullejant un diccionari de sinònims veig sorprès que com sinònim d'ollaó hi posa, arril! I això no quadra amb els meus records… de fa setanta anys. Aleshores busco oixquet i hi posa també atril!

Permeteu-me un incís. A la primera meitat del segle passat, a la Baixa Ribagorça tot el transport es feia a bast. Normalment amb mules i someres.

El cas és que en arribar a una cruïlla, o si tot llaurant volies girar el parell, només calia cridar ollaó! perquè les avaries giresin a la dreta i oixqué! perquè ho fessin a l'esquerra. Arri! era només per anar endavant. Txo! per aturar-se.

Tot i no coincidir amb els meus records penso que les dues paraules no deuen ser un localisme al ser als diccionaris.

Podrà algun col·laborador de TdF aclarir-me el significat de Xandra, l'abast geogràfic de les altres dues paraules i si també signifiquen arri!?

Em costa creure que les nostres, fossin unes someres més llestes que les de les comarques veïnes!

Campeu valents!

Josep Mauri
Casserres

L'ESMOLET

Les edats de la música

He comentat alguna volta que ja no escolto com abans els bons programes musicals de la ràdio: em deixo embolicar de tertúlies i «actualitat». Tanmateix, per obra i gràcia del PodCast, m'he enganxat al programa *Delicatessen*, conduït per l'Enric Puig a Icat FM. Potser és perquè connecta amb els estils que em plauen i m'aporta nous –nous per mi– intèrprets. També n'aprecio la sensibilitat per les propostes fetes en la nostra llengua. He de confessar –ho sento Daniel– que tinc una flaca per les d'arrel anglosaxona. Des de la primera adolescència van seduir-me les cançons de la Joan Baez, Neil Young, Simon & Garfunkel o Leonard Cohen. Pel que fa als catalans, vaig tenir la fortuna que a l'escala dels pares hi visqués –encara hi és– en Josep Maria Oranias, el qual crec que posseïa tots els vinils que s'editaven en català. I així vaig poder anar més enllà dels Llach i Serrat: Sisa, Uc, Toti… i Pau Riba. Sempre recordaré aquell increïble Dioptria, de coberta surreal, lletres genials i músiques fresques. Era un àlbum doble (Concèntric 1970) que tan sols contenia un LP. L'any 81 descobriria el perquè i el disc que faltava (Edigsa 1978).

El fet és que les cançons de l'adolescència i primera joventut s'han quedat tan clavades al meu dedins que em continuen emocionant. La música que vaig descobrint en la meua maduresa la gaudeixo intensament, però rarament arriba fins aquest nucli sensitiu on hi viuen els d'aleshores. Sóc ja massa vell per enamorar-me –musicalment de nou?

Carles Terès

La casa del Sabinet

■ **J.A. Carrégalo**

Fa poc més d'un any va veure la llum, en edició d'autor, el llibre La casa del Sabinet. Historia de una familia de derechas, opera prima de Pedro J. Bel Caldú. Es tracta d'un treball d'investigació centrat en els esdeveniments protagonitzats per la família de l'autor, que s'inicia l'any 1852 amb el naixement de Manuel Bel Escurpí «El Sabinet», i que finalitza cap a principis dels anys quaranta del segle XX, amb una incidència destacada en els successos ocorreguts a Fórnols durant la darrera guerra civil, i de manera molt particular en el fet que quatre oncles de l'autor es van refugiar a la remota cova Cambriles.

Al Matarranya, llevat de l'estudi d'Encarna i Renato Simoni sobre la col·lectivització a Queretes, de les memòries de Raimundo Suñer, alcalde republicà de Calaceit, a cura de Miquel Blanc, i d'algun altre treball més, l'època de la guerra civil, i els esdeveniments que es van produir durant aquell període històric tan important per a les nostres viles, han estat molt poc estudiats. I és que, malauradament, la guerra continua sent tabú, un obstacle que, pel moment, només s'atreveixen a salvar els més intrèpids. I Pedro J. Bel ho és quan decideix explicar-ho tot detalladament, i a donar els noms, els mots i els vincles familiars d'aquells que d'una o altra forma en van ser protagonistes, tot i que ja preveu que eixa sinceritat pot produir reaccions de rebuig.

Al llarg del treball s'evidencia la voluntat de tractar els temes amb objectivitat, una empresa no gens fàcil quan un parla de la pròpia família per causa de la tendència natural a identificar-s'hi.

L'autor comenta que totes les informacions han segut contrastades i, pel que fa a la qüestió de Cambriles, es mostra en obert desacord amb algunes de les conclusions presentades per Giménez Corbatón i per Ledesma a l'obra Cambriles.

L'obra està escrita en castellà, però s'hi transcriuen multitud d'expressions en català, i fins i tot alguna conversa. Parlant de la llengua, Bel afirma sense embuts que el que es parla a Fórnols és català. I pel que fa a la qüestió ortogràfica en eixa llengua, respecta la norma prou sovint, en general correctament, amb inconseqüències, encara que no sempre. D'altra banda, pel que fa a la informació facilitada pels protagonistes dels fets o per testimonis presencials, de ben segur que l'autor ha de tindre raons de pes per a mantindre alguns dels seus informadors en l'anonimat, però en un treball d'aquestes característiques se n'haurien d'haver explicat les causes. I finalment, pel que fa a l'edició, la inclusió d'un índex hauria facilitat el maneig i la consulta del treball.

En definitiva, i llevat d'eixos detalls, Bel ens presenta amb desimboltura un agosarat i interessant treball d'investigació històrica local des de l'òptica d'una família de dretes —la de l'autor—, que trenca amb la dinàmica negativa seguida fins ara al Matarranya. Puc afirmar que els lectors el devoraran amb avidesa. I tinc la convicció que, després de llegir-lo, ningú es quedarà indiferent.

VILES I GENTS

Plom fos

Aquest és el nom «artístic» de la guerra de Gaza, un nom «a l'americana» que no tardarà a convertir-se en èxit en les pantalles cinematogràfiques, una denominació de campanya militar preparada per figurar en els llibres d'història com mostra de «orgull dantesc» dels polítics i actuals caps militars d'Israel i de la diabòlica facció d'Hamàs. Actuacions que en el futur perpetuaran el record d'una de les majors vergonyes del segle present. La por i el terror són les armes que brandeixen Israel i la facció d'Hamàs, en Palestina, una por atroç que senten els ciutadans d'ambdós països, una por manipulada pels seus dirigents per portar-los a combatre uns contra altres, amb la promesa d'atorgar-los major seguretat, quan l'únic que aconsegueixen és generar més i més inseguretat, crear més i més enemics, assedegats de venjança. Si els uns i els altres poguessin preguntar-li als seus respectius déus si és lícit matar altres éssers humans, amb tota seguretat només rebrien el menyspreu i la indignació com a resposta. Dissortadament, i sumant-se a altres petites «gestes» com la dels senyors de les Açores, amb actuacions tan irracionals i desproporcionades com les que està executant Israel contra Palestina i les que mou l'orgull suïcida dels cegats d'Hamàs, el món circumdant veurà minvar profundament la seva seguretat durant les pròximes dècades. Esperem que abans que això succeeixi, es fongui la vergonya, la por i el terror; i els ciutadans sàpiguen escollir, no als polítics desbridats que ofereixen «mà dura» sinó a aquells més ardits i equilibrats que lluiten amb el diàleg i amb accions per la pau. Prou morts, ja!

Silvestre Hernàndez

Sant Antoni al Matarranya

■ **Carles Sancho**

Enguany la festivitat de Sant Antoni al Matarranya ha estat més concorreguda que altres anys perquè coincidia amb un cap de setmana i això ha fet que hi hagueren més visitants a la convocatòria. Des de fa uns quants anys aquesta singular festa d'hivern ha recuperat l'antiga importància en el calendari en recuperar tots els elements més significatius, alguns ben comuns a totes les viles: els majordoms, les plegues, les subhastes, les fogueres, els diables, les menjades al voltant del foc, les processons, els ditxos al sant, la benedicció dels animals, els altars a la plaça… A algunes viles són ben recents les recuperacions de la festa com en el cas de Calaceit l'any passat, com podíeu llegir en una crònica en aquesta mateixa publicació. Altres viles, per donar encara més importància a la celebració, han fet coincidir la festa amb altres convocatòries culturals. És el cas de Penaroja que ha aprofitat l'ocasió per presentar el seu primer número de la revista local *Pinna-rubea* editada per l'Associació Cultural Tastavins dedicada en aquesta ocasió a la història local de la música, coincidint amb la celebració dels 15 anys de la formació local Los Draps i de l'existència a la població d'escola de música, banda, gaiters, xaranga… Una publicació escrita totalment en català a tot color i que té previst publicar un o dos números anuals. La revista, a més de música, informa de les activitats de l'associació cultural, excursions, art, futbol, història, personatges, natura, cuina, entreteniments… La publicació està coordinada per Elena Nito i Natxo Sorolla. Beseit també ha volgut fer del Sant Antoni d'enguany una festa més participativa per a tothom a través del programa 'Tots junts'. Un projecte innovador que va dedicar tota la tarda de la festa a recuperar els jocs tradicionals i populars de la població. En els carrers i les places van coincidir iaios, pares i fills amb un mateix objectiu; passar-ho bé i crear un ambient festiu en la població. Els més grans ensenyaven a jugar els menuts amb els seus jocs d'infantesa que els sorprenien positivament. Així es van formar en el centre de la vila diferents àrees de joc. A la plaça de l'Ajuntament la paret de l'església servia, com feia molts anys, de trinquet per jugar al saque i als pedrissos del voltant a saltar a les gomes, a la morra i a mans i filets. A la replaceta del Palau a les birles. Al carrer de Sant Roc, al costat de la plaça als tellos, a l'espardenya i a saltar a la corda. Al camp de petanca als pitxos. Per als més menuts de la vila, acompanyats dels pares, les activitats i els jocs es feien a la sala gran de l'interior del Palau. I per finalitzar estirada de corda entre hòmens i dones a la plaça. El bon temps va acompanyar la jornada de jocs i això va animar a la gent a eixir al carrer per participar-hi. A conseqüència de l'èxit de la jornada l'organització de la festa ja preveu una altra convocatòria per a la setmana cultural de l'estiu el proper mes de juny.

CARLES SACHO

Celebració de Sant Antoni a Vall-de-roures

L'ARGADELL

Sobre els pastors

He tingut el privil·legi d'haver treballat en un dels oficis més antics de l'home. Vaig conèixer el seu vocabulari, les seues interpretacions climatològiques, els tractes, canvis de bestiar, costums, tràfecs, entreteniments, aficions…Puc dir que és el període de temps en el qual vaig llegir més, més ràdio escoltava i més vaig escriure. Puc dir que va ser el moment en el qual la sensació de llibertat era profunda; encara sabent que és un treball força lligat d'obligacions i diari, bé que el recordo. Recordeu a pastors-poetes com Virgili, Miguel Hernández, Ovidi Montllor…

Fa uns anys –quan encara duia el ramat pels tossals i freginals– vaig fer treball de camp i recollida de materials per a una aproximació toponímica del terme municipal i el nucli urbà de la Fresneda/Freixneda. Coneixeria el Sr. Albert Manent després d'intercanviar impressions per carta, on m'encoratjava a fer alhora un estudi dels noms dels núvols, boires i vents del Matarranya. Al cap d'un temps el visitaria en el seu domicili del carrer República Argentina de Barcelona; m'obsequiaria amb tres llibres: el dietari «El vel de maia» del seu pare, el poeta Marià Manent. També d'ell mateix el «Molí de l'Ombra» i «La vida de un pastor en Extremadura» en una edició de cent exemplars numerats.

També recomano la lectura de *La vida dels pastors* de Salvador Vilarrasa, llibre publicat per l'Arxiu Museu Folklòric de Sant Pere de Ripoll.

Juli Micolau

Mostra del I Premi «Enrique Trulleque»

Promeses de la pintura del Baix Aragó exposen a l'Ajuntament d'Alcanyís

■ Josep Puche

JOSEP PUCHE

Lliurament de premis a la Sala d'Exposicions de l'Ajuntament d'Alcanyís

Les guanyadores del certàmen han estat Esther Galdón i Inmaculada Sáenz.

La Sala d'Exposicions de l'Ajuntament d'Alcanyís acull, des del passat divendres 23 de gener i fins el proper diumenge 8 de febrer, les obres guanyadores i seleccionades en el I Premi de Pintura Jove «Enrique Trullenque», convocat pel propi consistori alcanyissà i 'La Caixa' amb la col·laboració de la Diputació Provincial de Terol i la Comarca del Baix Aragó. L'exposició, inaugurada aquest divendres amb la presència d'autoritats locals, comarcals i provincials i de representants de l'entitat financera, ofereix una interessant i variada mostra de la millor pintura jove del Baix Aragó històric. De fet, en aquesta primera edició del Premi Enrique Trullenque el jurat va tenir una difícil elecció davant l'alta qualitat general de les obres presentades; encara que jóvens –d'edats entre un precoç de 9 fins els 35 anys–, la quasi trentena de participants en el certàmen alcanyissà confirmen que la pintura baixaragonesa té per davant un futur brillant que ja és present en molts casos.

Les obres guanyadores han estat *Emprendiendo el Vuelo*, d'Esther Galdón Naspreda (de Vall-de-roures) i *Esther*, d'Inmaculada Sáenz (d'Alcanyís); amdues pintores rebran un premi en metàl·lic i l'adquisició de les seues pintures per l'Ajuntament d'Alcanyís i 'La Caixa'. El jurat també ha decidit, com a premi accèsit, l'adquisició dels quadres *Senderos rosas*, de Susana Fuertes, *Secador*, de Sara Magallón, *Los zapatos rojos*, d'Inmaculada Sáenz, i *Encuentros*, d'Adrián Pérez. La dotació del certàmen per a este any és d'un total de 5.000 euros, a repartir entre els premis a guanyadores i les adquisicions. L'exposició recull un total de 21 obres seleccionades, de les 29 presentades.

JOSEP PUCHE

Una de les obres presentades al concurs

EL CRESOL

TDT

Han arribat los Nadals, i enguany pareix que uns dels regals indispensables ha de ser el sintonitzador de la TDT. Ens diuen des de l'administració pública que el comprem perquè quan ja no funcioni la senyal analògica, no podrem veure cap canal. La TDT, diuen, donarà millor qualitat, més quantitat i un munt de canals… Bueno serà a on la puguin veure perquè lo que és al meu poble, res de res, ni senyal. Com sempre, los pobles menudets tornarem a ser discriminats en les noves tecnologies. Ja va passar amb la línea ADSL. «Sou molt poca població i a les cadenes privades no els interessa donar cobertura» diran. Lo de sempre.

Suposo que finalment s'arreglarà. Lo que no veig clar és lo que passarà amb la TV3 i lo Canal 33. No està molt clar si al Matarranya podrem seguir veient la tele en la nostra llengua, o el nou sistema mos encaminarà cap al monopoli de la televisió aragonesa. Espero que no sigui així. Tinc l'esperança que no tinga que dixar de veure als polítics fent lo burro al Polònia, ni perdre'm els 30 i 60 minuts, i molt menys quedar-me sense saber el que passa als Ports de Beseit i a la resta del Matarranya, perquè esperar informacions regular del temps als nostres pobles des de l'aragonesa és pura utopia.

Potser és prompte per a plantejar-ho, però los Ajuntaments, haurien de començar a a reunir-se per veure com solucionaran aquests problemes, la sintonització i la no eliminació dels canals en la nostra llengua. Perquè sinó ho fan, sol ens quedarà veure com des d'Aragó TV ignoren els nostres costums i la nostra parla.

Marc Martí

Terra emergent

Lleida i Nova York exhibeixen l'obra plàstica recent de Josep Nicolau

■ **Andreu Coso**

Amb aquest títol, *Terra emergent*, del 15 de gener al 8 de febrer, el pintor mequinensà Josep Nicolau va exposar la seua obra a la ciutat de Lleida. La mostra es va poder veure a la sala Montsuar de l'Institut d'Estudis Ilerdencs.

A l'Acte inaugural hi assistiren, entre altres Joan Busqueta i Gabriel Pena, president i vicepresident de l'I.E.I. respectivament; Magda Gòdia, alcaldessa de Mequinensa i Jordi Estruga, acadèmic de la Reial Acadèmia de Bones Lletres. Aquests dos últims van fer la presentació de l'artista i la seua obra a l'acte inaugural de l'exposició.

Jordi Estruga, en la seva intervenció va qualificar Josep Nicolau «com a un pintor surrealista creador de crits sense veu, realitzador de formes animades amb força interior, de planetes morts, de móns a venir, de drames i esperances, de suggeriments i avisos, un exemple d'art energètic, i d'expressionisme abstracte». Estruga també apuntà que «si Josep Nicolau hagués tingut l'oportunitat de conviure amb els artistes i intel·lectuals que varen participar en les avantguardes franceses molt probablement haguera estat, artísticament parlant, un dels més destacats».

També cal ressenyar la presència a l'acte de persones rellevants del món cultural i polític de Lleida, entre altres, Antoni Llevot, Diputat per Lleida al Parlament de Catalunya, Montserrat Parra, Regidora de Cultura de l'Ajuntament d'aquesta ciutat, i pintors de renom de la capital del Segre com en Màrius Carretero i Mercè Humedas.

Envoltant a Josep Nicolau, d'esquerra a dreta: Gabriel Pena (vicepresident de l'I.E.I.); Joan Busqueta (director de l'I.E.I.); Magda Gòdia (alcaldessa de Mequinensa) i Jordi Estruga (de la Reial Acadèmia de Bones Lletres).

La meua primera impressió al visitar l'exposició el dia inaugural va ser que la magnifica Sala Montsuar i l'obra imponent de Nicolau estaven fetes l'una per l'altra. Com si l'artista hagués pintat aquells quadres amb aquelles formes i colors pensant que la sala Montsuar seria el marc ideal per acollir-los i deixar-los-hi per sempre.

Després, contemplant els quadres, vaig trobar-me davant d'una obra que reflectia unes estranyes formes atractivament enigmàtiques, uns paisatges impossibles, difícilment desxifrables. Però a l'entretenir-me en una contemplació més atenta i reflexiva, de seguida vaig poder entrar en un joc de complicitats amb aquelles singulars imatges que ara em semblaven conegudes, familiars. Sense adonar-me'n vaig submergir-me en un estat de sensacions plàstiques evocadores de múltiples suggeriments. Colors, imatges, idees, donant-me voltes pel cap. Em van acompanyar, fins i tot, quan ja havia abandonat la sala.

D'aquí a molt poc, al mes de maig, bona part d'aquesta obra de Josep Nicolau, que hem pogut admirar aquests dies a Lleida, es podrà veure també exposada als Estats Units, a la Montserrat Gallery de Nova York, al barri de Chelsea, prestigiosa àrea de referència artística mundial.

Definitivament, Mequinensa no sol ha demostrat ser una terra d'escriptors, sinó també de brillants artistes plàstics, com el Miquel Ibarz, el Josep Nicolau i el mateix escriptor Jesús Moncada

L'ABABOL

Embolicar la troca

Una servidora té targeta sanitària de Catalunya, perquè la meua residència legal és a Barcelona, on treballo. Per això, puc fer servir els hospitals de Barcelona. És una llàstima que la meua família, la que viu a Fraga, hage d'anar a Saragossa perquè l'Estat deu a Catalunya 10 milions d'euros per cobrir el conveni de Sanitat entre Aragó i Catalunya. Hi ha qui ha volgut fer demagògia d'un acord entre Aragó i Catalunya, i hi ha qui ha dit, des de la responsabilitat que hauria de tenir un càrrec públic, que s'ha de primar la salut de les persones per damunt dels diners (de quines persones? i de quins diners?). A l'Aragó s'ha entès i s'ha acordat una solució que, en la meua opinió, ha de ser transitòria, perquè la definitiva és que l'Estat pague el que deu i financie com cal la sanitat.

Una altra troca que embolica és la de la suposada fuita d'empreses d'un lloc a un altre. Que si aquesta empresa se'n va a Lleida, que si aquesta se'n va a Fraga. El Baix Cinca forma part de la regió econòmica de Lleida, agrade o no agrade, i les decisions de les empreses es prenen després de valorar diferents possibilitats. Atraure empreses és important. Fa uns dies m'explicava un ex directiu d'una empresa que va marxar d'una població propera a Fraga, que mos falta personal. Té raó. És una zona atractiva per comunicacions, per manca de conflictivitat laboral, però costa trobar personal per treballar. Al Baix Cinca, amb més demanda de treball, tindríem més oferta de treball. Curiós? Almenys una troca per reflexionar i no per embolicar.

Susanna Barquín

Pròxima celebració a Fraga de les II Jornades sobre Transgressió Cívica

Sense risc no hi ha llibertat

■ **Quim Gibert**

GUILLEM CHACON

Correllengua 2002 a Fraga

Assolir nous confins requereix travessar aquella línia que ens fa vulnerables. També requereix ser persistents. En canvi, anar pel món sense arriscar a fi i efecte de no ofendre coarta l'espontaneïtat. Qui tem molestar, no emprèn iniciatives. I sense projectes, la vida discorre en la grisor. Benjamin Franklin, físic nordamericà, opinava que «aquells que poden renunciar a la seva llibertat essencial per obtenir una petita seguretat temporal no mereixen ni llibertat ni seguretat» (*Heraldo de Aragón*, 16-8-08). Per contra, navegar en mars desconeguts és el que ens permet créixer i avançar. Francesc Torralba sosté que «els qui s'alliberen del jou de la seguretat i cerquen decididament una vida que tingui sentit, que mereixi ser viscuda, són exemplars». Altrament, la seguretat es converteix «en una presó». I és que les pitjors cadenes són les interiors, aquelles que impedeixen que ens mobilitzem.

A propòsit del Maig del 68, Jean-Paul Sastre va dir dels revolucionaris parisencs: «hi ha alguna cosa que ha sorgit de vosaltres que trastorna, que renega de tot allò que ha fet de la nostra societat el que és. Es tracta del que anomenaria l'expansió del camp possible. No hi renuncieu» (Presència, 23-5-08). Renunciar a la nostra identitat lingüística tampoc ens ho perdonaríem mai, per més que el govern d'Aragó continuï sense prendre cap mesura per adoptar un marc jurídic específic de protecció i promoció del català a la Franja de Ponent, malgrat que Consell d'Europa així ho exigeix. De què serveix, aleshores, que Espanya hagi ratificat la Carta Europea de les Llengües (minoritzades) si després l'incompleix? A tot estirar, les institucions aragoneses es limiten a fer gestos simbòlics, a apropiar-se de la narrativa dels drets lingüístics, però sense voluntat d'actuar. Amb tot, un futur en català és possible. Per aconseguir-ho, Mohamas Gandhi deia que «primer t'ignoren; més tard se'n riuen; en acabat et combaten; i llavors… guanyes!».

Allò que des d'ara comptarà serà el que farem arran del que ens han fet i ens continuen fent. Perquè no fer res, negar els problemes, deixar passar el temps… és esborrar-nos, fugir, trair-nos. En aquesta línia, el periodista Ryszard Kapuscinski ens alerta que per no morir n'hi ha que se suïciden. I és que el desig sense acció esdevé una ficció. Rabindranath Tagore recalca que «No pots travessar el mar simplement mirant-ne l'aigua».

Per aquest motiu, l'Institut d'Estudis del Baix Cinca convoca el matí de dissabte 28-2-09 a Fraga, sota el títol *Removent consciències*, una jornada sobre la transgressió cívica amb ponències de Francesc Torralba, filòsof; Sebastià Alzamora, gestor cultural; i un servidor. Ètica i transgressió, Llengua, dignitat i transgressió i Resiliència i transgressió són respectivament les temàtiques de les ponències. També és prevista una xerrada amb Àngel Colom, de la Fundació CatDem, sobre L'activisme transgressor en el segle XXI.

No vam quedar fa 60 anys, amb motiu de la Declaració Universal dels Drets Humans, que tots naixem iguals i lliures en dignitat i drets? Els drets no prescriuen. Ni tant sols el de l'article 2, que instaura el «dret a la resistència contra l'opressió». L'advocat Sebastià Salellas subratllava que és retòric afirmar que tothom té drets mentre no ens ho creguem i ho demostrem exercint-los: «No els exercim perquè no tenim consciència que són nostres» (*Presència*, 13-6-08). Així doncs, és necessari fer-nos valer des de la tendresa, l'assertivitat, la creativitat. I és que treballar per la nostra llengua i cultura fa sentir bé, extraordinàriament bé.

Saidí celebra Sant Antoni com en els vells temps

■ **Felip Berenguer**

La coincidència amb el cap de setmana, unes temperatures relativament benignes i algunes altres conjuncions astrals desconegudes pel cronista, van fer que la tradicional festa d'hivern de Saidí tornés a tindre la lluentor i la participació popular d'altres temps, quan les bèsties i els carruatges de tots els veïns del poble s'engalanaven per a pujar a l'ermita del sant patró dels animals (dit això sense afany d'ofendre).

La festa començà el dijous a la nit amb fogueres, graelles i bidons estesos pels principals carrers del poble on los veïns van tastar les sardines i llonganisses repartides gratuïtament per l'Ajuntament. El divendres la gent va aprofitar les piles de llenya i els bidons instal·lats per a coure la seua pròpia carn (bueno, la seua no, la del tossino). Mentrestant, a l'antic cinema Parcerissa, es va projectar la pel·lícula «Mamma Mia», portada pel Circuit Urgellenc, que va estrenar el nou equip de so i una nova pantalla que, en paraules de l'alcaldessa del poble, Teresa Font, «permetrà que torne a Saidí lo cine de qualitat». Després, al poliesportiu es va poder gaudir de l'actuació de la gran orquestra saragossana Dama.

Però l'apoteosi festiva va tindre lloc el dissabte al maití quan van pujar a l'ermita, després de fer el paseïllo per la plaça de missa 9 carrosses, 9, de les diferents ramaderies (colles de joves) del poble. Acompanyades per centenars i centenars d'assistents, on es trobaven més «forasters» (saidinencs residents fora del poble) que mai, van deixar bocabadada a la concurrència, per la seua acurada decoració, pels motius còmics i crítics que representaven i per la perfecta caracterització dels personatges que actuaven damunt de les carrosses tirades per tractors.

JOSÉ MIGUEL SASOT

Finalment, a dalt de l'ermita, es va repartir el tradicional «pa bendito» a tots els assistents i la gent va tornar cap a la vila. No es va poder celebrar a dalt cap ofici religiós per estar l'ermita en obres de reparació del tellat. A la tarda, la gent va gaudir, al local del cine, de l'espectacle eròtic-còmic de la companyia de revista de Luis Pardo.

ESTAMPES RIBERENQUES

Conseqüències de l'empresonament

■ **M. Pilar Aribau**

El temps a la presó pot produir una sèrie de mancances. Mancances de personalitat, perque l'entrada a presó pot ser traumàtica, i es pot manifestar algun tipus de psicosi i, fins i tot, arribar a l'autolesió. Impotència, que s'experimenta davant de la incapacitat de fer res per millorar la situació penal i també per no poder sortir al pas de les necessitats de la família.

Es pot generar complex d'inferioritat, perquè la situació de presó pot portar a l'intern a considerar-se inferior a les persones lliures. La falta d'intimitat pot portar a una pèrdua de personalitat i d'identificació amb un mateix, degut a la relació constant amb els altres interns. Hi ha risc d'embrutir i refredar els sentiments. El grau d'interacció social pot estar molt minvat; de fet, les relacions interpersonals són molt complexes i estan molt mediatitzades per l'ambient.

Es poden donar reaccions marcadament impulsives, en alguns casos producte d'un estrés molt aguditzat al qual es veuen exposats invariablement. Hi ha uns nivells d'agressivitat verbal elevats i una manca d'al·licients, ja que l'intern és a la presó en contra de la seua voluntat i, per tant, li costa col·laborar amb un sistema que el reté a la força. També es dóna inconstància en el propòsits i en les voluntats.

L'intern necessita exercir la seua responsabilitat, perquè no decideix, no actua amb llibertat, i es pot anul·lar la seua personalitat. També necessita elevar l'autoestima, ser estimat i estimar-se. El seu ésser s'anul·la amb la condemna, i es rebutja a ell mateix pels delictes comesos. Pateix d'un sentiment d'inutilitat i de culpabilitat subjectives, agreujades per l'exclusió i la marginació socials.

Presenta tendències a l'aïllament, i sorgeixen signes de passivitat i desinterès.

A tot això, cal afegir mancances de tipus social, com l'aïllament social, la inseguretat física, les mancances familiars, la manca d'ocupació, la inactivitat, que fomenta la deshabituació de rutines laborals que després necessitarà per viure en societat, el rebuig social i la indigència social, perquè cal tenir present que hi ha interns que no tenen a ningú, que no compten per a ningú.

I també hi ha mancances d'altres tipus, com les sensorials. De visió, perquè l'intern s'acostuma a la monotonia de colors i a la visió curta, perquè no hi ha visió de distàncies grans. D'audició, perquè els espais tancats propicien que el soroll sigui elevat. Les olors i els sabors són reduïts, perque el gust es veu afectat per la monotonia en les menjades, i la pobresa olfactiva es deriva de la limitació d'olors i els desinfectants forts que s'utilitzen en la neteja.

Octavi Serret, llibreter i activista cultural del Matarranya, de l'Ebre i de

«El meu ofici és el de llibreter, però estic molt sat

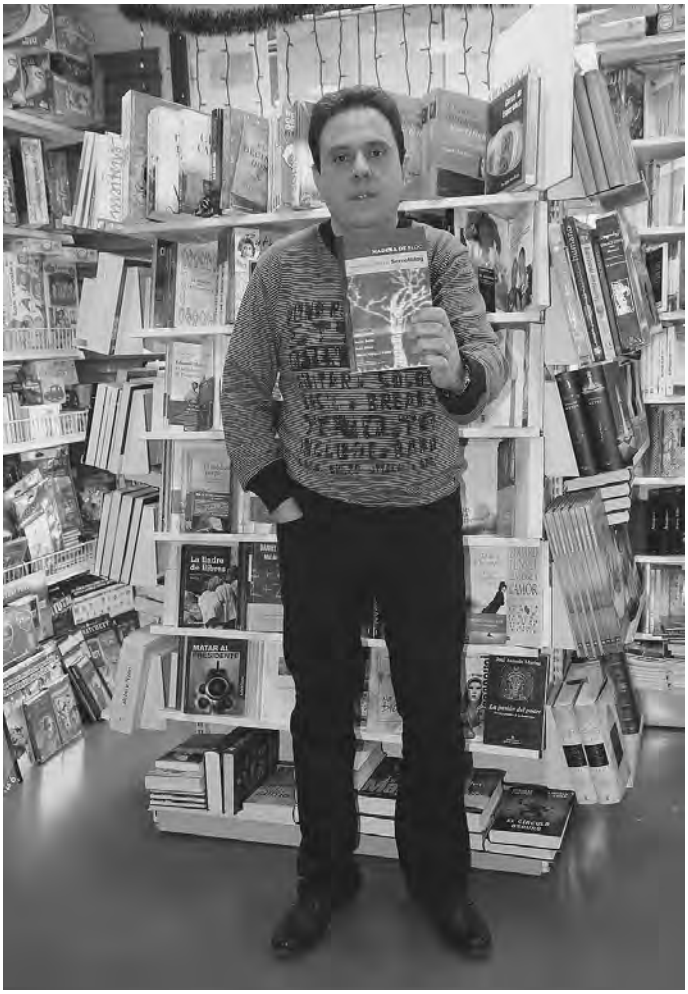

Octavi Serret (Vall-de-roures, 1965) és el propietari de la llibreria Serret de Vall-de-roures. Compta amb més de 25 anys com a llibreter i quinze venent i promocionant llibres a través internet. La llibreria s'ha convertit actualment en un lloc de trobada dels escriptors de les terres de l'Ebre i del Matarranya i en l'espai comercial on es pot trobar tot el que s'ha publicat sobre aquest territori.

En la conversa que mantenim amb l'amic Octavi, havent dinat en el bar Casalduc, enfront mateix de la seua llibreria, en el creuament de carreteres, nucli comercial per excel·lència a la capital del Matarranya, el llibreter ens mostra el seu caràcter avui més positiu que mai amb raó, perquè fa unes setmanes va rebre el II Premi Franja: Llengua i Territori atorgat per l'ASCUMA i fa uns dies ha rebut la notícia de la publicació del seu tercer volum de relats breus a partir de la selecció feta al Serret Blog. Ens avança que la presentació del llibre *Ebre blook. Relats d'aigua dolça* al Serret Blog es farà el 24 de gener, en una trobada d'autors que tindrà lloc a la llibreria Serret al migdia i que a la tarda es presentarà a la veïna vila d'Arnes, d'on és la seua dona, al Molí de l'Oli. L'acte serà a càrrec de Jesús M. Tibau, Josep Igual i les germanes Pallarès –Neus i Teresa–. Coordinarà la convocatòria l'antropòloga Pepa Nogués, membre de l'Associació Cultural La Bresca i de l'ASCUMA. L'edició i la selecció de relats ha estat a cura de Cossetània Edicions. Entre els autors matarranyencs que apareixen en el recull tenim a Silvestre Hernández i Susana Antolí. La major part dels escriptors ja havien participat en el primer llibre de relats breus *El riu que parla*, com Jesús M. Tibau, Jordi Andreu, Josep Igual, Albert Guiu, Emigdi Subirats, Francesca Aliern, Glòria Fandos, Maria-Josep Margalef, Laura Mur, Teresa Bertran i Vicent Sanz, altres no hi havia participat: J. Carlos Gil, Joan M. Garcia, Maria Lluïsa Gascon i Pere Casanovas.

«En eixir de l'escola, em van agradar els llibres i vaig decidir vendren'n»

Pregunta. Com vas decidir de fer-te llibreter?

Resposta. Va ser en eixir de l'escola que m'agradaven el llibres i volia vendre'n. Amb l'ajuda del meu pare vam iniciar els contactes amb les editorials i van començar a enviar-ne per muntar el negoci. Encara que en un primer moment els productes de papereria eren majoritaris, no es podia ser només llibreter a Vall-de-roures, que era la meua vocació. Amb 15 anys, al 1981, ja havia iniciat el negoci. Els primers llibres que vaig començar a vendre parlaven del nostre territori: Pueblos del Bajo Aragón (1979) de Alberto Gargallo, La arquitectura gótica religiosa del Bajo Aragón turolense (1983) de Manuel Siurana i Viajar y comer por el Maestrazgo (1985) de Giorgio della Rocca en castellà i, a partir del 1987, la col·lecció de Pa de Casa editada pel Govern d'Aragó en català.

P. Com vas decidir-te o per què vas decidir-te entrar a internet?

R. Ricard Solana, de Gràfiques del Matarranya, és qui em va introduir en el món d'internet l'any 1996. Ell ja tenia la pàgina web d'ASCUMA i amb aquell model que promocionava la venda de llibres d'ASCUMA em va recomanar una web de la llibreria per fer el mateix. Jo en aquell moment encara no tenia ni ordinador. En aquells moments la relació amb ASCUMA, editora de molts llibres, ja va ser molt intensa molt especialment amb Ricard Solana, Cèlia Badet o qui escriu aquestes ratlles. La venda de llibres augmentava considerablement i dos temes eren els prioritaris: territori i llengua –ASCUMA– i senderisme –mapes–.

P. Quins serveis ofereixes des d'internet?

R. Ofereixo a través d'internet la venda de llibres, un fòrum literari per fer comentaris, un noticiari cultural de l'Ebre, Matarranya i la Franja i un blog de producció literària per a oferir a tothom la possibilitat per a publicar i editar textos, sobretot, una oportunitat per promocionar autors novells.

P. Ara has entrat en el món de l'edició de llibres. Qui et va donar l'empenta per entrar-hi?

R. Fa temps que ho duia al cap. Però el que tinc clar és

la Franja

isfet de promocionar territori, llengua i escriptors»

que la faena de publicar l'han de fer les editorials, jo hi puc col·laborar. Jo puc cedir els materials, amb la lògica autorització dels autors, que m'arriben al blog perquè les editorials puguen publicar. És la meua participació per promocionar escriptors que no tenen prou empenta per publicar. Els editors es refien del meu blog i de la qualitat dels textos que hi arriben i jo estic molt orgullós de veure el resultat de la col·laboració.

«Tinc clar que la faena de publicar llibres és de les editorials, però m'encanta colaborar-hi»

P. En quins llibres has participat com a editor?

R. Extrets del meu blog tres reculls de narracions breus: El riu que parla i Ebre blook en català i Madera de blog en castellà. Fora del blog: Matarraña desconocido, Gent del Matarranya, Els Ports i Memòries d'una desmemoriada mula vella.

P. Recordes quins són els escriptors castellans més importants que han signat llibres en el teu local?

R. Ana Maria Matute, Emilio Ruiz Barrachina, Jesús Avila, Sánchez Drago, Fernando Marías, Fernando Martínez Laínez…

P. Recordes quins són els escriptors catalans més importants que han signat llibres a la llibreria?

R. Vicent Pellicer, a qui vaig organitzar la primera presentació de llibres, Jesús Maria Tibau, Josep Igual, Francesca Aliern, Silvestre Hernández, Lluís Rajadell…

P. Et fa il·lusió la concessió del «II Premi Franja: Llengua i Territori» atorgat per ASCUMA?

R. M'ha fet molta il·lusió perquè el territori i la llengua són dos dels temes prioritaris en la meua llibreria. ASCUMA va ser inici, com ja he dit abans, de la meua vocació, el primer esglaó que vaig haver de pujar per dedicar-me a la venda de llibres.

P. Quin ha estat el llibre o els llibres més venuts a la teua llibreria editats per ASCUMA?

R. *Les plantes medicinals del Matarranya* de Miquel Blanc, *La festa de Sant Antoni al Matarranya* de Salvador Palomar i Montsant Fonts, *Memòries d'una desmemoriada mula vella* de Desideri Lombarte que ha aconseguit una tercera edició, *Lo Molinar*, principalment el primer volum, *El banc de la paciència i altres narracions* de Tomàs Riva també amb una tercera edició…

P. Venda de material de papereria i llibres, exposició, presentació i signatures de llibres, recitals musicopoètics… tot i més en aquesta llibreria. No creus que resulta clarament insuficient aquest espai?

«M'ha fet molta il·lusió el II Premi Franja perquè el territori i la llengua són dos temes prioritaris en la meua llibreria des de sempre»

R. Sí, però a mi m'agrada així. No obstant això si fos una mica més gran seria millor. En un local molt gran suposo que no m'hi sentiria prou bé.

P. Fins i tot has estat promotor d'itineraris literaris, quins n'has organitzat i de quins autors i llibres?

R. Principalment amb Jesús Avila Granados: itinerari de la ruta càtara al Matarranya, la ruta de les presons i del pa al Matarranya i l'any que ve la ruta del temple a les Terres de l'Ebre. Aquesta vegada ampliarem el territori per visitar.

P. Quins altres objectius futurs tens com a llibreter?

No em plantejo objectius. En tot cas: seguir amb la presentació i signatura de llibres, ampliar els serveis que ofereixo a través d'internet, col·laborar en edicions de llibres, trobada d'autors de l'Ebre al Matarranya…

Xerrant com a bons amics el temps passa molt ràpid. Són més de les cinc quan hem decidit acabar l'entrevista i l'Octavi se'n va corrents.

Des del bar comprova que no hi ha cap client esperant a la porta. Aquesta tarda obrirà una mica més tard la llibreria per culpa de l'entrevista a Temps de Franja.

Gràcies Octavi.

Carles Sancho

DESPERTA FERRO

José Mur Ainsa

Molts personatges que durant la seva vida van fer suficients mèrits i aportacions per no restar en el desconeixement o en l'oblit, no han rebut mai el reconeixement dels seus conciutadans. Em refereixo, per citar alguns exemples, a Josep Sanz i Catalán, fill de Pena-roja, que va dirigir el diari *Tierra Baja* d'Alcanyís o a Felipe Pitarque i Serrano, fill de Calaceit, important canonge de la catedral de Tortosa, i finalment a Josep Mur i Ainsa. Aquest darrer, malgrat que va nàixer a la comarca del Sobrarbe, es va casar amb una neboda de Juan Pío Membrado, de Bellmunt, i està enterrat en el cementiri d'aquesta vila.

Quan a principis de gener vaig fer una visita a l'arxiu i biblioteca de Juan Pío Membrado a Bellmunt, el periodista Ramon Mur, el seu nebot, em va mostrar una fotografia que recentment havia descobert on hi eren: José Mur Ainsa, Francesc Macià, Pere Bosch Gimpera i Joan Alavedra.

José Mur Ainsa va ser professor i catedràtic de geometria analítica i càlcul infinitesimal de diverses universitats, governador civil de Jaén i rector de la Universitat de Barcelona quan després dels Fets d'Octubre de 1934 es va suprimir el Patronat de la Universitat que presidia el doctor Bosch Gimpera. Mur Ainsa forma part del que Paul Preston anomena Las Tres Españas del 36. Aquest catedràtic va ser represaliat pels republicans i després pels franquistes. També va jugar un paper molt important en els nostres pobles en el que es coneix com a regeneracionisme aragonès.

De tots aquests personatges convindria fer una bona biografia, fent-los així justícia, i valorar les seves aportacions.

Joaquim Montclús

Nevades de tardor

■ **Glòria Francino**

GLÒRIA FRANCINO

Vista de Sopeira a les primeres nevades de desembre

Aquesta tardor han caigut algunes nevades a la Ribagorça. Si s'acompleix el refrany castellà Año de nieves, año de bienes, es podria pensar en un bon presagi per a la propera anyada, però quan neva, el món queda en silenci, com si es tractés d'un parèntesi de la vida.

Le volves de neu no fan soroll al caure al terra ni a les fulles dels arbres ni a les roques, senzillament es van posant al seu lloc, i, sense dir res i poc a poc, fan una capa que ho cobreix tot de blanc. I en la última nevada del 13 de desembre, fins i tot, les roques i les rellasques més esquerpes conservaven la neu caiguda.

L'eix que comunica la comarca amb el món exterior, ja sigui el transport del comerç, de viatgers o el turisme particular, és a dir, la carretera N-230, queda deserta, emmudeix. Només se sent el camió que trau la neu de la carretera. En aquesta ocasió havia de fer gairebé vuitanta kilòmetres per netejar-la. Tanta n'havia caigut a tot arreu! Però més a la Baixa Ribagorça que a l'Alta. Això acostuma a passar quan la neu ve de baix, del sud o del sudoest. Quan la carretera està neta se senten una altra vegada els cotxes. Sortosament ha nevat en cap de setmana, la qual cosa afavoreix la circulació perquè els camions no acostumen a treballar.

Tot i que la neu és un bé econòmic molt important en l'actualitat, ja que les pistes d'esquí de la comarca: Boí-Taüll, Cerler, sense oblidar les veïnes de la Val d'Aran, viuen i organitzen les seves empreses gràcies a la quantitat de neu que cau, i la vida de les poblacions que hi ha als voltants gira en vers el turisme d'hivern. Malgrat aquesta situació, per a la vida quotidiana dels pobles petits, la neu, si dura gaires dies, es converteix en un impediment de la normalitat. Com s'arribi a gelar, els carrers es fan impracticables, les entrades i eixides dels pobles poden ser perilloses per als vehicles motoritzats, i el caminar fora de les cases resulta perillós per a possibles caigudes i les seves conseqüències.

Tant és així que la gent gran diu que la neu a les muntanyes…. No s'expliquen aquesta felera que hi ha els caps de setmana per anar a gaudir amb els esquís i passar una jornada al costat de la neu. Ara bé, a tothom li agrada quedar-se radere la finestra observant com cau la neu o bé descobrir al matí el paissatge bucòlic i de postal nadalenca que s'ha pogut observar a gran part de la comarca.

FE D'ERRADES

L'article aparegut al número anterior de TdF, corresponent al mes de gener de 2009, a la pàgina 14 amb el títol «El romànic de la Vall de Boí» signat, per Marta Serrano, pertany a la nostra col·laboradora Teresa Serrano. Per altra banda, l'autor de la foto del grup musical La Chaminera de la pàgina 16, és Carmelo Esteban, i no Ana Alfaro com pose al peu de la imatge.

Albelda celebra la Festa del Tossino

■ Redacció

Albelda espera rebre unes cinc mil persones el diumenge 25 de gener, amb motiu de 23 edició de la Festa del Tossino, organitzada per la Penya «Lo Magré», i que està declarada d'interès turístic i gastronòmic per part del Govern d'Aragó. A més, enguany tancarà les Festes locals de Sant Vicent. El programa d'actes començarà a les 8 hores amb la xocolatada, i a les 9,30, la degustació del rostit de carn a la brasa amb picada d'all, julivert i oli. A les 10 hores, a la Rambla, començarà la Fira d'Artesania i Productes Típics, i després, després del fer el mandongo, els Mossos i carreters d'Albelda passejaran amb carro a tot aquell que ho vulgui. A les 12 començarà la missa cantada per Rondalla de Sant Roc, i, a les 13,30, hi haurà el dinar popular, al passeig, amb la típica «olla barrejada», caldereta de porc, fruita de la Llitera i cafè de topí. Hi actuarà l'animació del grup de música tradicional Tirurirus Free i una jornada de portes obertes, amb demostració de l'elaboració d'oli d'oliva a l'almàssera de la Cooperativa Agrícola «Sant Isidre». A partir de les 17,30 hores, al pavelló, hi haurà sessió de ball, amb l'actuació de l'orquestra Aquari, i un sorteig popular.

JOSÉ LLUIS SEIRA

TOT ENSENYANT LES DENTS

Quan l'abraçada és el darrer recurs

■ Ramon Sistac

Vivim en un món d'incerteses, i alguns s'han de pessigar el braç per tal de convèncer-se que són vius, que tot plegat no és un somni. I això mentre els autobusos de Barcelona informen la parròquia que probablement Déu no existeix i que cal que visquem la vida, que total són quatre dies (carpe diem quam minimum credula postero, 'aprofita el dia i no confies en el demà', en deia Horaci). Hi ha gent que, davant el panorama, no sap tirar ni endavant ni endarrere, però el comú dels mortals ens aferrem a allò que ens és més palpable: la família, els amics, els companys. I si bé és cert que sovint som mesquins i actuem en contra dels altres, també ho és que davant les maltempsades fem pinya i responem col·lectivament, com si cerquéssem en el grup una seguretat suplementària davant dels perills que ens sotgen: en estos casos és quan més trobem a faltar la proximitat de la família, els amics, la col·lectivitat més propera. No és debades que és en eixes circumstàncies quan trenquem les barreres físiques que controlen el nostre comportament i capteniment social: ens besem, toquem, abracem i arrimem amb persones amb qui habitualment no ho faríem; en tenim necessitat.

Són raonaments que em vénen al cap com a conseqüència d'un sotrac que m'ha sorollat sentiments actuals i records antics. No ho tinc gaire clar, però deu fer una trentena d'anys, quan encara érem un parell de matalots malfargats, tots dos, més tímids que la punyeta i peluts i alts com un sant Pau (segons algunes noies de la comarca, fotetes elles, a causa de l'aigua de Camporrells). Era finals d'estiu i ell, José Luis, va insistir a baixar a la festa de Binèfar. Després de molts alts i baixos típics de l'edat (i potser també de l'època) finalment tenia xicota, i me la volia presentar. Espera inacabable, voltes i més voltes per les penyes de Binèfar, ingesta considerable de ponxo… No l'havia vist mai tan nerviós. Al final, quan jo ja començava a sospitar que m'estava prenent el pèl, va aparèixer ella, la Teresa. Era molt manya, eixerida i baixeta. Encara no havia descobert jo com funciona la llei de les compensacions: els alts acabem perdent el cap per les baixetes i, com deia aquell, vicealrevés; tal com vaig poder comprovar jo mateix passats no gaires anys. És un tòpic entre homes que les dones els interfereixen les amistats de tota la vida (o vicealrevés), ja siga per gelosia o per tractar-se d'un ambient que no dominen. Puc donar fe que amb la Teresa, almenys, no va ser així. Ja de bon començament, i per tal de fer-me el simpàtic, em vaig oferir a portar-los amb el meu bòlid supersònic (en aquells moments, un Seat 850 groc), d'Osca a Binèfar, un dia d'estiu a l'hora de la calor. Com que el cotxe s'escalfava, vam haver de circular amb la calefacció a tot estrop i havíem de parar cada pocs quilòmetres a ficar-hi aigua. Vam arribar blaïts, totalment deshidratats. I va ser tan generosa que no m'ho va tindre mai en compte (per bé que, per allò que es perdona però no s'oblida, m'ho va recordar tota la vida). La nostra amistat, doncs, no es va veure dificultada sinó que més aviat es va veure clarament incrementada i, més endavant, amb la Judit, es va perdre la consciència aquella dels «amics meus» o els «amics teus». Fins i tot es pot dir que és una amistat heretada, sense cap intervenció paterna, per les nostres filles (serà també per l'aigua de Camporrells, que només sabem fer nenes?).

Molt bones han estat les hores i, quan no han estat tan bones, mai no hi ha faltat una espatlla per a consolar. Una veu alegre i amiga, amb el seu incombustible accent de Binèfar (ens fèiem un fart de riure quan ens explicava com s'embolicaven els seus estudiants de castellà a l'institut d'Alcarràs en explicar-los el desplaçament de l'accent. Així agarra és paraula plana, però agárralo esdrúixola. El problema és que ella pronunciava agarralóo!). Dissortadament ara ja no hi és, i ens deixa un gran buit i una gran desolació.

I, tanmateix, per bé que a parer dels autobusos Déu probablement no existeix (i si existeix, com deien al maig del 68, és el seu problema), sense caure en tòpics i amb el convenciment més absolut, afirmo que la Teresa perviu en la memòria dels que hem tingut el privilegi de conèixer-la i, encara que el seu record desapareixerà amb nosaltres, també perviu i perviurà per sempre en la família que ha format i en tot allò que ha llegat a la gernació de xicots i xicotes que ha contribuït a forjar.

Surt un Diccionari de la Literatura Catalana

■ **José Miguel Gràcia**

El passat mes de desembre va veure la llum el *Diccionari de la Literatura Catalana* de l'Enciclopèdia Catalana, sota la direcció d'Àlex Broch i Huesa i amb les aportacions de més de 100 especialistes.

És una obra de referència de 1.242 pàgines, especialitzada i temàtica, raó de ser de tot diccionari d'aquestes característiques. Com diu Àlex Broch en la Introducció: «El Diccionari que aquí presentem és un diccionari d'autors, obres i personatges. Més de 4.000 entrades escrites per a donar-los a conèixer, per a copsar el batec creador i intel·lectual de tots aquells que, expressant-se majoritàriament en català, han fet ús de la llengua literària i assagística per a construir i explicar, o explicar-se, les raons i els enigmes del món que tenen davant, o els sentiments i les pulsions de les persones que hi transiten i l'habiten.»

Seguint l'ordre alfabètic hi són els escriptors –des del orígens fins als joves autors nascuts el 1975– de Catalunya, País Valencià, Illes Balears, Andorra, Catalunya Nord, l'Alguer i la Franja. D'aquesta hi trobem les entrades d'Anton Abad i Chavarria, Susanna Barquín i Castany, Miquel Blanc i Grau, Josep Anton Carrégalo i Sancho, Josep Anton Chauvell i Larrégola, Teresa Claramunt i Adell, Josep Lluís Espluga i Trenc, Josep Galan i Castany, José Miguel Gràcia Zapater, Mercè Ibarz i Ibarz, Teresa Jassà Casé, Desideri Lombarte i Arrufat, Marià López i Lacasa, Jesús Moncada i Estruga, Guillem Nicolau, Juli Micolau i Burgués, Joaquim Montclús i Esteban, Hèctor Moret i Coso, Víctor Oliva, Artur Quintana i Font, Lluís Rajadell i Andrés, Josep San Martín i Boncompte, Mario Sasot Escuer, Francesc Serés i Guillén, Ramon Sistac i Vicén, Edmon Vallès i Pedrix, etc. L'obra incorpora també crítics, historiadors i investigadors, bibliografies i un annex de premis literaris.

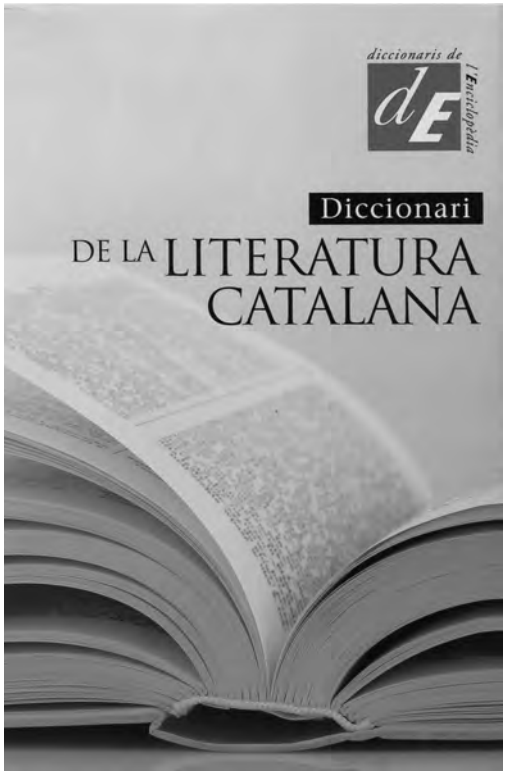

No cal dir que és una magnífica obra de consulta que no ha de faltar a les biblioteques institucionals i, perquè no, als prestatges de qualsevol persona que desitgi tenir-la a prop per a ser consultada de quan en quan, o gaudir-la quan li plagui.

En tot cas, recomano al lector de cercar l'ocasió per trobar un bon descompte, perquè si no és així, haurà d'alleugerir-se la butxaca d'uns bons 78 euros.

MEQUINENSA, 25 ANYS

Enguany farà vint-i-cinc anys de la Declaració de Mequinensa. Exactament l'u de febrer s'aplegaren a Mequinensa los representants de desset ajuntaments de la Franja –Areny, Benavarri, Bonansa, Calaceit, la Codonyera, Faió, Favara, Fraga, Mequinensa, Montanui, Nonasp, Pont de Montanyana, Saidí, Tolba, Torrent de Cinca,Vall-de-roures, Valljunquera– i van signar en presència del Conseller de Cultura, José Ramón Bada, una declaració on deien entre altres coses que «RECONEIXEM:… que la llengua catalana que se parla a la Franja Oriental pertany al patrimoni cultural d'Aragó. REBUTGEM les denominacions despectives de *chapurreau* i d'altres de paregudes que encara s'apliquen a la nostra llengua materna» i afegien que cal aconseguir la normalització de la llengua catalana a l'Aragó, i això vol dir «acceptar com a norma la gramàtica catalana sense menyspreu de les peculiaritats lingüístiques de cada poble o comarca». Proposaven per a començar l'ensenyament optatiu del català a les escoles. També que la DGA donés suport a la producció literària en català, i que la Universitat de Saragossa es «face càrrec de les necessitats culturals i lingüístiques de l'Aragó». Los alcaids i conseller signataris per la seua part se comprometien a fomentar l'ús públic del català als respectius ajuntaments –retolació bilingüe de carrers i places, edictes, mitjans de comunicació, etc. Aqueixa declaració havia anat precedida per una altra de pareguda el 22 de gener del mateix 1984 de set alcaids de la Ribagorça, entre ells lo de Bonansa, que aleshores era en Marcelino Iglesias. Ara, vint-i-cinc anys després convé fer balanç dels ressons aconseguits per eixes declaracions: s'ha generalitzat prou l'ensenyament optatiu del català i en alguns pocs casos s'ensenyen algunes altres assignatures en aqueixa llengua –allò que per als declarants era només un primer pas, amenaça en fer-se final–; la DGA ha instituït un premi anual, el Guillem Nicolau, a una obra escrita en català i poca cosa més; la Universitat de Saragossa segueix sense fer-se gairebé càrrec de les necessitats especialment lingüístiques de l'Aragó –i en el cas de l'aragonès de manera escandalosa. Quant a les mesures normalitzadores a què es comprometeren els alcaids aquestes són escasses i sovint inexistents.

Per aquest mes de febrer el govern aragonès prepara un senzill acte commemoratiu en aquesta localitat. Esperem que es tradueixi en un compromís per a una imminent normalització.

Artur Quintana

Pirena, la gran travessa dels Pirineus

■ Marina Nogué

Fa dinou anys, un home va decidir que era possible que els Pirineus acollissin una gran prova de trineus de gossos. Els temps li ha donat la raó, i la Pirena, la prova de múixing més important del sud d'Europa, emociona, any rera any, milers d'aficionats i espectadors. Pep Parés, creador i organitzador de la prova, va començar a organitzar-la el 1991, i des d'aleshores no ha parat de créixer. Enguany, més de 30 participants vinguts de tot Europa recorreran les nostres muntanyes durant quinze dies en una competició en què els animals, l'esforç i el respecte a la natura són els principals protagonistes.

El múixing, esport d'hivern consistent en el tir de trineus amb gossos, va néixer a Alaska. Allà, com en altres indrets nòrdics, els trineus amb gossos eren el mitjà de transport més utilitzat. L'any 1925 el poblat de Nome va patir una greu epidèmia de diftèria al mateix temps que quedava incomunicat per un fort temporal, i només gràcies als gossos es va poder aconseguir arribar a temps amb les medecines i aliments que permetrien salvar centenars de vides. Dècades més tard, i per commemorar aquesta gesta, se celebrava la primera edició d'Iditarod, amb el mateix recorregut que havien fet els trineus salvadors, i el múixing començava la seva aventura com a esport.

Des d'aquells primers passos a Alaska ha passat molt de temps, i ara són els Pirineus que acullen una de les travesses més importants d'Europa. Del quinze al trenta de gener, el campament de la Pirena es desplaça de vall en vall per fer possible aquest gran esdeveniment.

Les etapes aragoneses: a Partacúa, Formigal i Candanchú

Després d'una exitosa presentació a Barcelona, Madrid i Saragossa, la caravana de la Pirena va dirigir-se cap a les muntanyes aragoneses per començar la cursa. La primera etapa, ja prometia: un recorregut de 26 quilometres pels paratges de a Partacúa, una serralada de la Vall de Tena propera a les localitats de Piedrafita i Tramacastiella. Tot i que el cel es va anar ennuvolant al llarg del dia, els participants van poder gaudir d'unes bones condicions de fred i neu. El dia va tenir un marcat caràcter navarrès, ja que els dos primers llocs del podi van ser per a competidors d'aquesta zona.

L'endemà els núvols que ja s'havien començat a insinuar el dia anterior van tapar tot el cel, acompanyats de boira i pluja. Quan plou sobre neu la primera capa es fon, i això resulta molt perillós pels gossos que arrosseguen el trineu, ja que poden patir lesions si una de les seves potes s'enfonsa en excés en la neu i s'hi queda atrapada. Aquest fet, juntament amb la mala visibilitat, va fer que els organitzadors decidissin suspendre l'etapa de Formigal.

Per compensar aquesta ensopegada, un cel blau rebia la Pirena el dia següent a Candanchú. Les siluetes de la Zapatilla, el Tobazo i el Pico del Aspe dominaven un circuit tècnic de 13 quilometres, en òptimes condicions gràcies a la nevada de la nit anterior i als set graus negatius de temperatura. El múixer alemany Tom Andres, vencedor de l'anterior edició de la Pirena, va ser el vencedor de l'etapa.

L'aventura continua

La Pirena tot just ha començat. Les etapes aragoneses no són res més que el començament d'una aventura que després visitarà, entre d'altres indrets, la Val d'Aran, Andorra, l'estació francesa de Plateau de Beille, i la Molina. Nombroses valls pirinenques seran escenari de la prova que, com cada any ofereix tot tipus de reptes. Recorreguts de tot tipus exigeixen el millor de tots els participants: des de grans desnivells fins a autèntiques proves de resistència. Menció especial mereixen les tres etapes nocturnes que estan previstes per aquesta edició, en què les estrelles seran el teló de fons. No hi ha cap dubte que la Pirena té tots els ingredients per ser un autèntic desafiament per a gossos i persones, a més d'un espectacle que mereix la pena de viure.

PER ACLARIR-SE: BREU DICCIONARI DEL MÚIXING

Com tots els esports, el múixing té el seu propi vocabulari. Els conductors del trineus s'anomenen múixers, i aquests estan sovint tirats per gossos nòrdics provinents de diverses races del nord d'Europa, Àsia i Amèrica, molt forts i resistents al cansament i a les baixes temperatures. Estan disposats davant del trineu en l'anomenat tir en tàndem, tir en què els gossos estan disposats els uns darrere els altres, individualment o per parelles, propi de les competicions de múixing. Els tirs en tàndem poden ser simples, si els gossos estan disposats d'un en un, o dobles, si els gossos estan disposats de dos en dos. Abans de començar les etapes els múixers es reuneixen amb organitzadors i jutges per comentar-ne les característiques principals en l'anomenada reunió de múixers, que serveix per a explicar el recorregut als participants i per a indicar-los els obstacles, els punts més difícils, l'estat de la pista i la senyalització utilitzada.

DONES

Marta Mata

Per què començar una secció dedicada a dones rellevants amb Marta Mata? Perquè em va impactar la seua vitalitat i coherència personal i professional. Perquè tenim molt a aprendre d'una dona com ella.

Marta Mata ha estat una gran mestra i pedagoga. Va nàixer a Barcelona el 22 de juny de 1926. Alumna del Patronat Escola de l'Ajuntament de Barcelona on la seua mare, Àngels Garriga, era mestra, estudià lliure Filosofia i Lletres i es va llicenciar en Pedagogia l'any 1953.

Impulsora de les Escoles Noves, un moviment de renovació pedagògica que culminà en la II República, al 1965 inicià amb sis mestres més l'Escola de mestres Rosa Sensat i després l'Escola d'Estiu. El 1976 s'afilià a Convergència Socialista (després PSC). Fou diputada a les Corts de Madrid el 1977, Diputada del Parlament de Catalunya, Senadora i Vicepresidenta del Consell Escolar de l'Estat de 1987 a 1995. Dimití al 2002 com Consellera per desacord amb el funcionament poc democràtic de l'organisme i des de 2004 presidí el Consell Escolar de l'Estat. També va ser regidora d'Educació a l'Ajuntament de Barcelona.

Doctora Honoris Causa per la UAB, Creu de Sant Jordi i Creu Alfonso X el Sabio, ha escrit diferents llibres i articles sobre ensenyament i pronunciat moltes conferències, a algunes de les quals he tingut la sort d'assistir. Ens va deixar el 27 de juny de 2006.

Gràcies, Marta, per l'exemple de vida i per tot el què ens has ensenyat.

M.Llop

Gaspar Torrente entre l'Estat Català i el Estado Aragonés

Publicat un estudi de Joaquim Montclús i Enric Julià

■ **Antoni Bengochea**

Amb una més que lloable voluntat de síntesi, es presenta aquest nou volum sobre la figura del gran impulsor del nacionalisme aragonès Gaspar Torrente. Amb el llibre se li ha volgut retre homenatge en el 75è aniversari de la fundació del primer partir nacionalista de l'Aragó: Estado Aragonés.

Fa vint anys que Enric Julià, nebot d'en Torrente, publicà la seua primera monografia: *Gaspar Torrente, entre Catalunya i l'Aragó*. Aquell any 1988 publicava Antonio Peiró al *Rolde: Gaspar Torrente, cien años de nacionalismo aragonés*. Textos polítics, que podiem considerar una visió més aragonesa del protagonista. Aquestes obres iniciaren dues línies d'investigació en paral·lel, catalana i aragonesa, malgrat que en molts moments no difereixen massa. Aquest llibre aspira a harmonitzar aquestes dues línies i fer-les convergents, com convergents eren els sentiments d'en Torrente, ja que es considerava català i aragonès, ideologia que volia fer extensible als dos pobles.

Ell es veia com un home de Franja en el sentit general. Era natural de Campo (Osca), a la Ribagorça de parla aragonesa de transició al català (o amb forta influència del català) i tenia avantpassats a la Ribagorça de parla catalana i al Baix Cinca. Als deu anys ja era a Barcelona, on es formà personalment i culturalment i més tard políticament en el nacionalisme català com seguidor de Francesc Macià. Més tard alternaria la seua militància en partits nacionalistes aragonesos amb les simpaties per l'Esquerra Republicana de Catalunya, cosa que no es comprengué gaire especialment a l'Aragó. Aquest llibre aporta noves dades sobre la seua formació en el nacionalisme català que ell, pressionat per la seua família, va fer desaparèixer quan la victòria franquista, cosa que no va fer amb el seu passat nacionalista aragonès, que el règim va considerar més bé exòtic i no massa perillós.

Aquest llibre de Montclús-Julià és tan ben documentat (malgrat no ser tan exhaustiu) com el clàssic d'en Julià, però més ben organitzat i força més pedagògic.

Volem acabar fent esment de dues citacions que podeu trobar al llibre i que clarifiquen aspectes cabdals de la personalitat política de Torrente:

«El noranta nou per cent dels aragonesos de parla castellana no senten l'orgull que sento jo d'haver nascut a Aragó. Ells més aviat senten la vergonya, per això a vegades s'anomenen espanyols, jo, no: jo sóc aragonès».

I referint-se a la seva opció política a les eleccions democràtiques de novembre del 32 afirma:

«Nosaltres, per la nostra part, els aragonesos esquerrans, els aragonesos nacionalistes i republicans, els obrers manuals, els fervents aragonesistes, els que en tot moment de lluita i per damunt de tot defensem la personalitat d'Aragó com a pàtria nostra, sabem en aquests moments precisos quina és la nostra candidatura i els homes que hem de votar, precisament que la que respon millor al nostre pensament i a la nostra convicció política no és altra que la d'Esquerra Republicana de Catalunya».

GALERIA DE PERSONATGES

Antoni Roca Villarroya

«Lo cant d'un figotero del Matarranya l'escolto al Guinardó. Del Matarranya al món»

■ **Juli Micolau**

Antoni Roca Villarroya (la Freixneda, 1938). Son pare va estar vinculat amb els principis i valors de la II República per la qual cosa en acabar la guerra civil (1936-1939) va ser repressaliat i empressonat a Alcanyís i moriria a finals de 1940. La seua mare també va estar a la presó i jutjada en un consell de guerra.

Als 6 anyets es trasllada a Barcelona, ingressant en un orfanat de Teià. Als 8 anys passa a viure a Sant Joan Despí. Als 12 es posa a treballar, de matí en un forn i de tarde en una fàbrica de xocolate a Cornellà de Llobregat. Als tretze anys la familia se'n va a Barecelona, al barri de Gràcia. A partir dels catorze inicia l'aprenentatge de l'ofici d'electricista del qual l'ha exercit fins a jubilar-se. L'any 1961 es casa; va a viure al barri d'Horta-Guinardó. Cap a l'any 1970 comença la seua vinculació social-veïnal i també política. Militant del PSUC en la clandestinitat i posteriorment a IC-Verds. L'any 1973 forma part de la comissió gestora per fundar l'Associació de Veïns i Veïnes Joan Maragall del Guinardó, integrat en diferents juntes i sent president en diferents etapes.

Per ser cabut li reconeixerien les seues lluites i reivindicacions d'una manera peculiar: els gegants del barri li van fer un capgros, realitzat per l'escultor Xavier Jansana.

L'any 1990 li concedeixen el Premi Horta-Guinardó a la Promoció de la vida associativa i la participació ciutadana, per la seua continuada tasca de treball desinteressat en benefici del barri, per la seua constància i fidelitat a les conviccions de pràctica democràtica, tot donant al barri exemple inqüestionable de civisme solidari.

L'any 1999, per la seua trajectòria en la defensa de les virtuts i valors ciutadans, pel seu compromís social i per la seua fonamental aportació al moviment veïnal d'Horta-Guinardó, l'Alcalde de Barcelona Sr. Joan Clos li comunicava que l'Ajuntament de Barcelona acordava en Consell Plenari, concedir-li la Medalla d'Honor de Barcelona en reconeixement a la vostra trajectòria professional i a la vostra qualitat humana que us distingeix com a ciutadà que honora Barcelona. Per contribuir a la consolidació del valor del civisme i a la millora de la qualitat de vida de la ciutat.

És membre d'ASCUMA des de fa molts anys i col·labora ocasionalment a la nostra revista *Temps de Franja*.

Manté casa a la Freixneda i s'interessa molt, tant pel present com pel futur urbanístic i cultural de la vila.

És també un gran viatger –del Matarranya al món– però és, sobretot, una gran persona.

CRÒNIQUES TAGARINES

Pistes sobre una paranoia lingüístico-nacional

■ **Esteve Betrià**

De tant en tant m'assalta un dubte: m'estic tornant paranoic o ja sóc un paranoic de manual? És a dir, d'acord amb el diccionari general, m'interrogo sobre si pateixo «una psicosi caracteritzada per l'aparició d'idees delirants i obsessives, generalment de grandesa, de persecució, d'anormalitat somàtica, etc., articulades lògicament"? Per sort, tot sembla indicar que, de patir-la, es tractaria d'una paranoia de tipus lingüístic, o sociolingüístic, o –si es vol– lingüisticonacional; no sé definir-la amb prou exactitud. En tot cas es tractaria d'una de les paranoies més suportables (i recordem ara que la paranoia és la més sana de les bogeries). Una paranoia –una sana bogeria– que se'm manifesta quan tot deambulant per la capital de Catalunya em trobo, per posar alguns casos, amb l'anunci de la inauguració d'un nou hotel al *Paseo de Gracia*, llig al casell d'una parada d'autobús un anunci sobre una botiga de roba interior femenina ubicada a la *Rambla de Cataluña*, veig en els laterals d'una furgoneta que una botiga de queviures està domiciliada al carrer *Buenavista* o que una residència per a la gent gran acaba d'obrir portes al carrer *Consejo de Ciento* o al carrer *Cerdeña* o *Rosellón* (no vull entrar en qüestions purament ortogràfiques que fan que els carrers Provença, Còrsega, València, etc. te'ls trobes sovint escrits *Provenza*, *Corcega*, *Valencia* en anuncis o cartells d'empreses privades).

La paranoia en ocasions és tan forta que em fa témer que un dia qualsevol em trobaré que algun establiment comercial anunciarà la inauguració del seu local a la *Plaza Calvo Sotelo* o, encara pitjor, a la *Plaza Francisco Maciá(n)*. Amb tot, cal dir que la meua paranoia sociolingüística la tinc relativament controlada; no em sé imaginar un anunci que faça referència a l'obertura d'un establiment comercial a l'*Avenida del Generalísimo*, a l'*Avenida José Antonio*, a l'*Avenida del Marqués del Duero* o al *Paseo del General Mola*. Ara, tothom –potser perquè mai no es van oblidar del tot els topònims originals (però, ai las!, mai no se sap)– anomena aquestes vies urbanes barcelonines amb el topònims «neutres» de Diagonal, Gran Via, Paral·lel i Passeig de Sant Joan.

Una nova pista sobre la meua paranoia té a veure amb la retolació pública a la ciutat de Barcelona –si ara parlo de Barcelona és perquè és on resideixo bona part de l'any, si bé la resta de l'any la passo a Almenasp, en terra tagarina– i més en concret, en la retolació del metro de la ciutat comtal. Com tothom ja haurà notat, som en plena guerra antitabac, per tant no ha d'estranyar gaire trobarnos als vagons dels ferrocarrils subterranis de la capital de Catalunya amb un text en català que diu 'No fumeu en tot l'àmbit del Metro', acompanyat de la corresponent traducció castellana *No fumar en todo el ámbito del Metro* i de la corresponent versió anglesa *No smoking anywhere on the Metro premises*. La meua paranoia de caràcter lingüístic fa adonar-me tot seguit que si el text català s'hagués redactat a partir del text anglès –o directament amb pensament i execució catalans– hauria pogut quedar una cosa com ara 'No fumeu enlloc de les instal·lacions del Metro'. Però no ha estat així. Però no us amoïneu, no fos cas que us assaltés la paranoia: tot això són només pistes, rastres, d'una enrevessada i massa llarga història sociolingüística.

Anticicló sobre ses illes

■ **Carme Messeguer**

El passat dissabte 20 de desembre, al teatre d'Artà (Mallorca), va tenir lloc la Nit de la Cultura 2008, que organitza l'Obra Cultural Balear. L'entitat, referent de la defensa i difusió de la cultura catalana a les Illes, viu un moment dolç en augment d'adhesions i d'implantació territorial.

En el discurs inaugural, Jaume Mateu, president de l'OCB, va destacar les millores que s'han fet en el procés de normalització lingüística en els darrers anys per garantir els drets dels catalanoparlants i fer més visible la llengua. També va presentar la campanya «Cafè per la llengua», que, amb la participació de personalitats tan populars com el tenista Rafael Nadal o l'exfutbolista Miquel Àngel Nadal, pretén avivar el debat sobre la necessitat de mantenir la llengua pròpia.

En el transcurs de la vetllada, amenitzada, entre d'altres artistes, per Tomeu Penya, Pep Bou o Núria Feliu, es van atorgar els Premis 31 de desembre a persones o entitats que destaquen pel seu compromís cívic i per la defensa del país. Entre els guardonats hi ha Miquel Barceló (Felanitx, 1957), autor de la cúpula de la seu de les Nacions Unides a Ginebra.

Aquesta edició s'ha vist arredonida amb la reincorporació del Govern balear a l'Institut Ramon Llull, oficialitzada al setembre al Consolat de Mar de Palma, pels màxims representants dels governs balear (Francesc Antich, PSIB-PSOE) i català (José Montilla, PSC, i Josep Lluís Carod-Rovira, ERC). Després de la defecció de les Illes fa quatre anys (en temps del president Jaume Matas, PP), la reintegració ha coincidit amb un canvi en els estatuts de l'IRL, pels quals els dos territoris tindran representació paritària en la directiva i la seu s'alternarà entre Palma i Barcelona. L'Institut Ramon Llull tindrà també representació de l'Institut d'Estudis Baleàrics, l'Institut d'Estudis Catalans, la Institució de les Lletres Catalanes i la Xarxa d'Universitats Joan Lluís Vives.

L'Institut Ramon Llull, encarregat de la projecció exterior de la cultura catalana,es troba integrat en la Fundació Ramon Llull, que els governs de Catalunya, Andorra i les Illes van constituir al mes de març; hi han sol·licitat també l'adhesió el Consell General dels Pirineus Orientals i l'Ajuntament de l'Alguer, i cal treballar encara perquè s'hi sumen d'alguna manera el País Valencià i la Franja d'Aragó.

SOM D'EIXE MÓN

Perplexos perifèrics

Francesc Ricart

Aquests dos adjectius formen un sintagma ben estrany. Deixeu-me explicar com els he aplegat. Si els catalans, segons un document eixit de l'Institut d'Estudis Catalans (l'IEC) el proppassat mes de setembre, es troben en un estat de *perplexitat* i *desorientació* sense precedents, nosaltres que som els catalans més perifèrics podem arribar a deduir que la nostra perplexitat és extrema, perifèrica, i de desorientació màxima, sobretot, al meu entendre, si continuem orientats i embadocats en el ponent aragonès i espanyol. Ja sé que més d'un ara m'assenyala amb el dit índex i m'acusa de fer trampa perquè l'IEC parlava de Catalunya en l'article tan esmentat i a més, en referir-se a les causes de la perplexitat i la desorientació, apuntava la constatació de no considerar-se (Catalunya) motor d'Espanya o la incapacitat de (Catalunya) reaccionar davant el fenomen de la nova immigració. Hi deia més coses, és clar, però us les estalvio per no allargar-ho.

I per què coi ens poses a nosaltres en un article com aquest?, pot arribar a mastegar el o la del dit inquisidor, potser a punt de canviar el dit i el gest. Certament, nosaltres, els de la Franja no hem estat mai motor econòmic ni fàbrica de cap ens superior (ja m'enteneu: ni de cap comarca, llevat potser de Fraga…, ni d'Aragó…, ni de Catalunya!), per tant, poc que ens podem veure concernits per allò de deixar de ser motor de res ni de ningú; quant a la cosa de la immigració, em fa que el pitjor és que no ens hem plantejat què pot suposar el fenomen en aquest racó de món català, o sigui en aquesta perifèria. I ho dic perquè si els catalans «continentals» estan desorientats davant els efectes de la immigració actual és perquè –i perdoneu la simplificació– les persones immigrants a Catalunya s'han d'integrar a més d'una cultura i massa sovint, i amb massa diferència, s'han d'integrar en la cultura espanyola, la de l'Estat, abans que en la catalana, la del país que els acull. Ai, coi!, i a la Franja quina és la cultura de referència? L'espanyola, l'aragonesa… I la *catalanoperifèrica* quin lloc ocupa? Ja sóc conscient que em poso en llibres de cavalleries molt complicats i que, amb aquests volts i revolts, us poso més aviat mal de cap i no us dono cap satisfacció.

I el bo del cas és que aquest articulista pensava en tot això no a partir del text de l'IEC sinó de les últimes notícies relacionades amb la Fundació Ramon Llull que, com sabeu, és l'organisme que es proposa impulsar el català al món i que ho vol fer des de la pròpia condició internacional, en englobar representants dels quatre Estats on hi ha la llengua catalana: el govern d'Andorra, el de Catalunya, el de les Illes Balears, la Xarxa de Ciutats Valencianes Ramon Llull (acabades d'incorporar), el Consell General francès dels Pirineus Orientals i la ciutat de l'Alguer. I la Franja on és? Com pot arribar a formar-ne part? Per quina via?, per la del govern d'Aragó? Suposo que seria una via possible, tal com estan les coses avui; però no pareix que siga una prioritat del govern de M. Iglesias a la vista de la pressa mostrada en el quefer de la no-nata llei de llengües. Doncs quina eixida o entrada hi hauria d'haver per a la nostra perifèria? Repasseu els socis de la Fundació i fixeu-vos en el parèntesi referit a les ciutats valencianes: Gandia, Sueca, Morella i Vinaròs han decidit tirar pel dret, «passar» del govern de Francisco Camps i incorporar-se a la Fundació perquè saben que amb ELS ALTRES hi ha possibilitats de reeixir. I, contràriament, la llicó és senzilla, sols com els mussols ningú no se n'eixirà. Per si no està clar, estem parlant de reeixir de la llengua comuna dels territoris de l'àmbit lingüístic català.

No sé si m'he sabut explicar de la tria del sintagma i encara heu quedat més distrets i perplexos i, és clar, tan perifèrics com abans de llegir el paper.

Dues antologies franjatines

■ **Artur Quintana**

No fa gaire han aparegut dues antologies franjatines, una per a la prosa i l'altra per a la poesia des dels inicis als nostres dies, curosament editades i amplament comentades, però no pas de la nostra franja, sinó de l'altra, l'asturiana. Es tracta de Xoán Babarro González (Ed.): *Évos un amaicer guapo. Aproximación á poesía en lingua galega do Principado de Asturias*. Vigo: Universidade de Vigo 2007 (Òlga), que ja va per la segona edició, i Suso Fernández Acevedo (Ed.): *A herdade que nós temos. Historia e escolma da prosa en galego do Eo-Navia*. Vigo: Universidade de Vigo 2008 (Òlga). La col·lecció Òlga –aquest mot gallec vol dir, segons les comarques, 'solc' o 'ria menuda, caleta'– on han aparegut aquestes antologies anuncia també la propera aparició d'una antología del teatre a cura de Rita Bugallo –és llàstima que els títols d'aquesta col·lecció manquen de numeració. Amb aquesta altra Franja ens uneix una situació gairebé del tot anàloga. Només cal canviar l'orientació: si ací és políticament correcte dir Franja Oriental, allà s'ha de dir Franxa Occidental, i mentre ací es lingüísticament correcte dir Franja de Ponent –car a ponent del domini lingüístic català- allà s'ha de dir Franxa de Oriente –car a orient del domini lingüístic gallec. Altrament tot és pràcticament igual: ací com allà els respectius governs fan com si no sabessen que la constitució diu que les llengües espanyoles no castellanes –és a dir aragonés, asturià, basc, català, gallec i occità- seran oficials, i neguen en els seus estatuts la cooficilitat del gallec i l'asturià per un cantó, i la de l'aragonès i del català per l'altra. Però les analogies no s'acaben amb això: si ací s'anomena el català no només amb aquest nom, ans també amb el de xapurriau, català d'Aragó, aragonés oriental, la nostra llengua, patuès, favarol, torredarquí etc., allà diuen galego/gallego, fala, chapurreado, gallego asturiano, gallego de Asturias, galego-portugués asturiano, asturiano occidental, bable gallego, bable occidental, asturgalaico, eonaviego, –perquè la

MERCÈ GILI

Franxa es troba entre els rius Eo i Navia-, santallés, tapiego etc. Diferències tanmateix n'hi ha algunes: allà hi ha un ensenyament optatiu del gallec més aviat escàs i amb una ortografia no precisament unitària, mentre ací en aquest moment l'ensenyament del català s'ha prou generalitzat i amb una ortografia com cal. Però deixem-nos de mesquines i odioses comparacions i permeteu-me que us explica breument com són aquestes dues esplèndides antologies franxatines: tant l'una com l'altra presenten textos des del segle XIII fins al XXI, no només de llibres i revistes, ans també de la xarxa. Al període medieval s'observa que mentre la prosa, això sí només la documental, és ben representada, no passa el mateix en la poesia, on només es pot antologar un autor, el trobador Fernán do Lago –igual com nosaltres que només tenim un autor medieval conegut, en Guillem Nicolau, el del premi. Des de la segona meitat del segle XV fins als primers anys del XX el gallec desapareix quasi del tot com a llengua escrita. Aquests llargs anys, els anomenats Séculos Escuros –equivalents amb certs desfasaments a la Decadència– s'omplen, llevat de comptats textos escrits, gràcies a la literatura popular oral, recollida majoritàriament als segles XX i XXI –exactament igual com entre nosaltres. Això sí tant en un cas com en l'altre aquesta literatura popular és extraordinàriament rica i variada. El Rexurdimento –l'equivalent gallec de la Renaixença– arrelà prou tard a la Franxa, a principis del XX, però força més aviat que entre nosaltres i amb molta més volada –a la Franja gairebé no es pot parlar de Renaixença fins als darrers anys del franquisme. A l'actualitat la producció literària a l'Astúries gallegòfona –com també, com prou sabeu, a l'Aragó catalanòfon– malgrat tots els entrebancs, que no falten ni a un territori ni a l'altre, és força considerable. Entre nosaltres, ara com ara, no tenim res de comparable a aquestes antologies: les dues antologies *Punt per agulla* i *Memòria de la set*, publicades als Quaderns de la Glera el 1993, registraven només la poesia i prosa des de finals del franquisme. Darrerament s'ha redactat una antologia de la poesia del Baix Aragó de llengua catalana dels inicis als nostres dies que s'hauria de publicar dins la projectada col·lecció *Lo Trinquet* de l'IET.

TEMPS DE FRANJA
Revista de les comarques catalanoparlants d'Aragó
SUBSCRIU–T'HI
978 85 15 21
tempsdefranja@telefonica.net

Foto: Ricard Solana

Ametlers florits a Calaceit

Teruel al natural